

Міжнародная федэрацыя “Una Voce”

Пазіцыя № 2

ЛІТУРГІЧНАЯ ПАБОЖНАСЦЬ
І ЎДЗЕЛ У ЛІТУРГІІ

САКАВІК 2012

3 прадмовы да серыі

Міжнародная федэрацыя “Una Voce” прапануе гэтыя артыкулы для заахвочвання і ажыўлення дыскусій наконт Імшала 1962 года сярод каталікоў, “прывязаных да старажытнай лацінскай літургічнай традыцыі”, і іншых асобаў, зацікаўленых літургічным аднаўленнем Касцёла. Іх не варта ўспрымаць як персанальную ці маральную крытыку тых, хто сёння прымае ці абараняе рэформы, якія тут падвяргаюцца крытыцы, або тых, хто рабіў гэта раней. Пры складанні гэтых артыкулаў мы прынялі працоўнае дапушчэнне, што нашыя браты-каталікі дзейнічаюць у добрай веры, але таксама што нягледзячы на гэта існуе неабходнасць у жывой і падтрыманай сур’ёзнымі аргументамі дыскусіі, калі тыя, хто дзейнічае ў добрай веры, хочуць рабіць гэта таксама ў святле правільнага разумення праблем.

Аўтары артыкулаў застаюцца ананімнымі, таму што артыкулы не з’яўляюцца плёнам працы адной асобы, а таксама таму, што мы хацелі б, каб іх ацэньвалі на падставе зместу, а не аўтарства.

Меркаванні, выкладзеныя ў гэтых артыкулах, Міжнародная федэрацыя “Una Voce” па-корна прадстаўляе на суд Касцёла.

Літургічная пабожнасць і ўдзел у літургіі: кароткі змест

Літургічны рух, які дзейнічаў ад сярэдзіны і канца XIX стагоддзя да пачатку XX стагоддзя, меў на мэце спрыянне пабожнасці, якая выкарыстоўвала літургію як галоўную крыніцу свайго натхнення. Гэта натуральна прывяло да патрабавання, каб літургія была зразумелай: некаторыя члены гэтага руху рэкамендавалі прыадкрыць тыя аспекты літургіі, якія былі тым ці іншым чынам схаваныя (выкарыстаннем лацінскай мовы, цішынёю, цэлебрацыяй *ad orientem* і г. д.), а таксама спрасціць самі абрады. Аднак, як паказаў св. Ян Павел II, правільнае разуменне літургічнага ўдзелу не абмяжоўваецца разумовым ўспрыманням абрадаў і ўключае ў сябе ўздзеянне абраду на ўсю асобу. Словы Папы Бенедыкта XVI пра сакральнасць папярэдняй літургічнай традыцыі звяртаюць ўвагу на тое, што якраз тыя аспекты абрадаў, якія могуць здавацца схаванымі ад разумення вернікаў (складаныя цырымоніі, лацінская мова, цішыня і г. д.), насамрэч спрыяюць цэласнаму ўдзелу асобы, перадаючы сакральную рэальнасць абраду больш дасканалымі спосабамі, чым вербальная камунікацыя.

Каментарыі можна дасылаць на адрас

positio@fiuv.org

ПАЗІЦЫЯ № 2: ЛІТУРГІЧНАЯ ПАБОЖНАСЦЬ І ЎДЗЕЛ У ЛІТУРГІІ

1. Тэрмін “літургічная пабожнасць” азначае асаблівы від пабожнасці: яна развіваецца пад уздзеяннем частага ўдзелу ў літургіі, натхняецца пазнаваннем святых таямніцаў праз цыкл літургічнага года; у яе фарміраванні тэксты літургічных кніг і цырымоніі літургічных абрадаў адыгрываюць хутчэй галоўную, чым пабочную ролю. Літургічная пабожнасць супрацьпастаўляецца пабожнасці, якая фарміруецца пераважна пад уплывам нелітургічных набажэнстваў, публічных ці прыватных. Заахвочванне літургічнай пабожнасці і ўдзелу ў літургіі, які спрыяе такой пабожнасці, можна назваць асноўнымі мэтамі Літургічнага руху, які пачаўся ў XIX стагоддзі і працягваўся да рэформы літургіі пасля Другога Ватыканскага сабору. Задачай некалькіх Папаў было спрыянне гэтаму руху і адначасова абарона перад празмернымі і памылковымі вывадамі, якія часам рабіліся з гэтай ідэі. Канцэпцыя літургічнай пабожнасці асабліва цікавая ў кантэксце надзвычайнай формы рымскага абраду, паколькі гэтая ідэя працягвае ўплываць на дыскусію пра ўдзел вернікаў у літургіі, пра тое, якім чынам след цэлебраваць надзвычайную форму, і пра развіццё яе літургічных кніг з цягам часу. Гэты артыкул, у прыватнасці, мае намер праліць святло на пытанне, ці з’яўляецца “папярэдняя літургічная традыцыя” сама па сабе перашкодай для адпаведнага літургічнага ўдзелу вернікаў і ці трэба аргументы Літургічнага руху і сучаснага Магістэрыя, напрыклад энцыкліку *Mediator Dei* Папы Пія XII, успрымаць як аргументы, якія сцвярджаюць, што гэтая традыцыя сапраўды з’яўляецца перашкодай.
2. Прага большай літургічнай пабожнасці натуральна паўстала з двух падстаў. Па-першае, каталіцкая літургія з’яўляецца надзвычай багатай крыніцай пабожнага жыцця. У 1842 годзе англійскі кардынал Вайзмэн усклікаў:

Як жа так, што ў [каталіцкім] кульце няма ні такога месца, ні такога прадмету, на якія не было б, так бы мовіць, праліта больш багатай паэзіі і яшчэ больш урачыстай малітвы, чым утрымліваюць усе нашыя сучасныя кнігі?¹
3. Па-другое, літургія, і Эўхарыстыя ў прыватнасці, па сваёй прыродзе з’яўляецца для хрысціяніна асаблівай магчымасцю для кантакту з Богам. Літургія — гэта публічная малітва Касцёла, а Імша — гэта паўторнае ўпрысутненне Ахвяры Хрыста на Крыжы: яднаючыся вакол літургіі, вернікі могуць прымаць удзел у дасканалай малітве, якую ўносіць да Бога Яго беззаганная Невеста; яднаючыся вакол Імшы, вернікі могуць злучаць свае асабістыя ахвяры з дасканалай і беззаганнай Ахвярай, прынесенай Айцу.
4. Каб у малітоўным жыцці звычайнага каталіка літургія мела сваё належнае месца, яго ўдзел у літургіі павінен быць настолькі глыбокім, наколькі гэта магчыма. Адным са спосабаў дасягнення гэтай мэты было стымуляванне літургічнай фармацыі як духавенства, так і вернікаў², асабліва пры дапамозе літургічных кніг (імшалаў для свецкіх) і кніг пра літургію, такіх як манументальная праца а. Праспера Геранжэ “*L’Année liturgique*”, апублікаваная паміж 1841 і 1844 гг. У агульнай прадмове Геранжэ згадвае пра асаблівую каштоўнасць малітвы, з’яднанай з малітвай Касцёла, і далей піша так:

¹ “On Prayer and Prayer Books”, *Dublin Review*, лістапад 1842. Тая ж думка адлюстравана ў Канстытуцыі пра святую літургію Другога Ватыканскага сабору (*Sacrosanctum concilium*, 33).

² *Sacrosanctum concilium* вельмі моцна падкрэслівае неабходнасць літургічнага выхавання: гл. SC, 14-20.

Калі вернікі не будуць мець сапраўднага ўдзелу ў літургічнай малітве альбо прынамсі не будуць яднацца з ёю ў сваім сэрцы, яна хутка стане бяссільнай. Яна можа аздравіць свет, але толькі пры ўмове, што яе будуць разумець³.

5. Ужо на самым сваім пачатку мэты і натхняльная ідэя Літургічнага руху стварылі напружанне. З аднаго боку, прасоўванне любові да каталіцкай літургіі, асабліва ў якасці падмурку для пабожнага сузірання, рабілася па прычыне яе багацця, гэта значыць тэалагічнай глыбіні, насычанасці і складанасці. З іншага боку, калі ўдзел у літургіі, да якога заахвочвае таксама сучасны Магістэрыў⁴, патрабуе яе адэкватнага разумення, тады, магло б здавацца, такому ўдзелу можна было б паспрыяць дэманстрацыяй традыцыйна схаваных частак літургіі (прамаўляючы ціхія малітвы ўслых, выкарыстоўваючы народныя мовы, служачы Імшу *versus populum*) і спрашчэннем абрадаў.
6. Гэтае напружанне тлумачыць, чаму на працягу больш чым стагоддзя ў межах Літургічнага руху вялася дыскусія наконт літургічнай рэформы. Шматлікія аўтары гэтага руху былі глыбока прывязаныя да літургіі ў тым выглядзе, у якім яна была перададзена ім праз пакаленні, і супраціўляліся, напрыклад, выкарыстанню народных моў. Такого меркавання трымаўся і сам Геранжэ. Іншыя мелі супрацьлеглае меркаванне⁵.
7. Аднак гэтае напружанне можна зняць пры дамапозе двух аргументаў. Першы і прасцейшы аргумент заключаецца ў наступным: спроба аблегчыць разуменне абраду шляхам яго спрашчэння па сваёй логіцы павінна пацярпець няўдачу, бо ў выніку працэсу спрашчэння папросту застаецца менш чаго разумець. Скасаванне малітваў і цырымоній, відавочна, скасоўвае рэчы, якія маглі б зрабіцца аб'ектам плённага разважання.
8. Па-другое, “разуменне”, звязанае з удзелам у літургіі, не датычыцца найперш разумення пэўных сцвярджэнняў. Хутчэй яно датычыцца духоўнага ўплыву літургіі на ўдзельніка. Абмяркоўваючы погляды некаторых сацыёлагаў, якія займаюцца праблемай літургічных рытуалаў, а. Эйдэн Нікалс ОР заўважае:

Для сацыёлага ніякім чынам не відавочна, што карацейшыя і больш зразумелыя абрады павінны мець большы пераўтваральны патэнцыял, чым складаныя, багатыя, шчодрыя, доўгія абрады, абстаўленыя распрацаванымі цырымоніямі⁶.

І яшчэ:

Заўвага пра тое, што чым больш знак спасцігальны розумам, тым больш эфектыўна ён уваходзіць у жыццё верніка, гучыць для ўспрымання сацыёлага

³ А. Праспер Геранжэ, “The Liturgical Year” (англ. выд.: Great Falls, Montana: St Bonaventure Publications, 1949), том I: *Адвэнт*, с. 6–7.

⁴ Асабліва ў *motu proprio Tra le sollecitudini* (1903) св. Папы Пія X: “Таму, напоўненыя самым гарачым жаданнем убачыць, як сапраўдны хрысціянскі дух ва ўсіх адносінах квітнее і захоўваецца ўсімі вернікамі, Мы палічылі неабходным паспрыяць перадусім святасці і годнасці святыні, у якой вернікі не збіраюцца ні з якой іншай мэтай, як толькі атрымаць гэты дух з яго галоўнай і неабходнай крыніцы, якую з’яўляецца актыўны ўдзел у Найсвяцейшых Таямніцах і ў публічнай і ўрачыстай малітве Касцёла”.

⁵ Праца “*Pia Desideria Liturgica*” Ёзафа Гётлера (Joseph Göttler) (1916) заклікала ўвесці “прадымшу” на народнай мове і скасаваць некаторыя цырымоніі. Рамана Гвардзіні (Romano Guardini) у міжваенныя гады ўвёў на практыцы Імшу *versus populum*.

⁶ Aidan Nichols OP, “Looking at the Liturgy: a critical view of its contemporary form”, San Francisco: Ignatius Press, 1996, с. 59.

малаверагодна. (...) Па меркаванні сацыёлагаў, пэўная незразумеласць для сімвалічнага дзеяння з'яўляецца неабходнай⁷.

9. Гэта не толькі справа эстэтычнага ўздзеяння, але і агульная праблема невербальнай камунікацыі. Складаныя цырымоніі на ўніверсальнай мове перадаюць важнасць таго, што знаходзіцца ў цэнтры гэтых цырымоній. Як падкрэсліў св. Ян XXIII, выкарыстанне лацінскай мовы дазваляе падкрэсліць старажытнасць і ўніверсальнасць літургіі⁸. Цішыня — гэта вельмі эфектыўны сродак, які акцэнтуюе ўвагу на сакральным характары таго, што адбываецца⁹. Тое самае можна сказаць пра шматлікія іншыя аспекты мінулай літургічнай традыцыі, якая, як можа здавацца на першы погляд, перашкаджае разуменню літургіі вернікамі. Св. Ян Павел II кажа пра падобныя рэчы ў літургіі Усходніх Касцёлаў:

Больш працяглыя цэлебрацыі, паўтарэнне заклікаў — усё выражае пастаянна ўзрастаючае атаясамліванне ўсёй цэласнасці асобы чалавека з цэлебраванай таямніцай¹⁰.

Тое ж падкрэсліваецца ў інструкцыі *Liturgiam authenticam*:

Святая літургія ахінае не толькі інтэлект чалавека, але і ўсю асобу, якая “падпарадкоўваецца” поўнаму і свядомаму ўдзелу ў літургічнай цэлебрацыі¹¹.

10. Гэтую думку падкрэслівае Пій XII у энцыкліцы *Mediator Dei*. Ухваляючы некаторыя ініцыятывы прыхільнікаў Літургічнага руху, а таксама асуджаючы іншыя, ён дае важную ацэнку:

Многія з вернікаў не могуць карыстацца Рымскім Імшалам, нават калі ён напісаны на народнай мове; не могуць яны і правільна разумець літургічныя абрады і формулы. Людскія таленты і характары настолькі розныя і разнастайныя, што немагчыма, каб усіх у аднолькавай ступені ўзрушвалі і прыцягвалі супольныя малітвы, гімны і літургічныя набажэнствы. Акрамя таго, патрэбы і схільнасці кожнага таксама адрозніваюцца, не заўсёды яны пастаянныя і для адной асобы. Хто б у выніку гэтай перадумовы сказаў бы, што ўсе гэтыя хрысціяне не могуць удзельнічаць у Імшы альбо падзяляць яе плён? Наадварот, яны могуць прыняць які-небудзь іншы метады, які для пэўных людзей акажацца прасцейшым. Напрыклад, яны могуць з любоўю разважаць над таямніцамі Езуса Хрыста альбо выконваць іншыя пабожныя практыкаванні, альбо рэцытаваць

⁷ *Ibid.*, с. 61.

⁸ Св. Ян XXIII, апостальская канстытуцыя *Veterum sapientia* (1963), 8; гл. таксама бл. Павел VI, апостальскі ліст *Sacrificium laudis* (1968): “Бо ў лацінскім Касцёле гэтая мова [лацінская] з'яўляецца шчодрой крыніцай хрысціянскай цывілізацыі і вельмі багатым скарбам пабожнасці”.

⁹ Кардынал Ёзаф Ратцынгер піша ў кнізе “Дух літургіі” (перакл. па выд. “Богословие литургии”, Благотворительный фонд имени святителя Григория Богослова, 2017, с. 210): “Мы больш і больш ясна разумеем, што маўчанне з'яўляецца часткай літургіі. Спяваючы і молячыся, мы адказваем Богу, Які звяртаецца да нас, але вышэйшая таямніца, якая пераўзыходзіць усе словы, патрабуе ад нас маўчання”.

¹⁰ Св. Ян Павел II, энцыкліка *Oriente lumen* (1995), 11: “Extractum longius celebrationum tempus, iteratae invocationes, omnia denique comprobant aliquem paulatim in celebratum mysterium ingredi tota sua cum persona”.

¹¹ Кангрэгацыя Божлага культу і дысцыпліны сакрамантаў, інструкцыя *Liturgiam authenticam* (2001), 28: “Sacra Liturgia non solum hominis intellectum devincit, sed totam etiam personam, quae est “subiectum” plenae et consciae participationis in celebratione liturgica”.

малітвы, якія, хоць і адрозніваюцца ад святых абрадаў, усё ж знаходзяцца ў гармоніі з імі¹².

11. Пры дапамозе такога больш поўнага разумення ўдзелу, які, несумненна, з'яўляецца і актыўным, і літургічным, але які ахоплівае ўсю асобу, а не толькі інтэлект, мы можам зноў паглядзець на пытанні, узнятыя Літургічным рухам, наконт таго, якую форму павінна прымаць правільная літургічная пабожнасць. Напаўненне духам літургіі, уладкаванне літургіі на яе справядлівым ганаровым месцы ў духоўным жыцці патрабуе пэўнай літургічнай катэхізацыі. Але найперш гэтая пабожнасць павінна фарміравацца так, як таго жадае Касцёл, гэта значыць з глыбокім пачуццём пашаны, якая з'яўляецца рацыянальным адказам на разуменне сакральнага. Менавіта такое пачуццё пабуджае нас прымаць настолькі глыбокі духоўны ўдзел, наколькі гэта магчыма. Папа Бенедыкт XVI адзначаў, што асаблівацю надзвычайнай формы з'яўляецца яе “сакральнасць”, яе здольнасць выклікаць пашану¹³. Таямнічасць яе цырымоній, прамаўленне малітваў на сакральнай мове, а часам ціхім голасам, нябачнасць некаторых частак літургіі — усё гэта натуральным чынам спрыяе такой пашане і таму хутчэй аблягчае ўдзел вернікаў у літургіі, а не перашкаджае яму.

¹² Пій XII, энцыкліка *Mediator Dei* (1947), 108: “Haud pauci enim e christifidelibus “Missali Romano”, etiamsi vulgata lingua exarato, uti nequeunt; neque omnes idonei sunt ad recte, ut addecet, intellegendos ritus ac formulas liturgicas. Ingenium, indoles ac mens hominum tam varia sunt atque absimilia, ut non omnes queant precibus, canticis sacrisque actionibus, communiter habitis, eodem modo moveri ac duci. Ac praeterea animorum necessitates et propensa eorum studia non eadem in omnibus sunt, neque in singulis semper eaderr permanent. Quis igitur dixerit, praeiudicata eiusmodi opinionf compulsus, tot christianos non posse Eucharisticum participare Sacrificium, eiusque perfrui beneficiis? At ii alia ratione utique possunt, quae facilius nonnullis evadit; ut, verbi gratia, Iesu Christi mysteria pie meditando, vel alia peragendo pietatis exercitia aliasque fundendo preces, quae, etsi forma a sacris ritibus differunt, natura tamen sua cum iisdem congruunt”. Пытанне розных формаў удзелу паўтараецца і ў *Sacrosanctum concilium*, 26: “[літургічныя дзеянні] закранаюць кожнага з яго членаў па-рознаму, у залежнасці ад ступені пасвячэння, абавязкаў і актыўнага ўдзелу” (“Quare ad universum Corpus Ecclesiae pertinent illudque manifestant et afficiunt; singula vero membra ipsius diverso modo, pro diversitate ordinum, munerum et actualis participationis, attingunt”).

¹³ Папа Бенедыкт каза пра “сакральнасць, якая прываблівае многіх у старым абрадзе”, у лісце да біскупаў з нагоды *motu proprio Summorum Pontificum* (2007).